

Broj odluke: 08.2-6-511/03-1

**GRADITELJSKA CJELINA
OMERBEGOVA KUĆA
JAJCE**

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 7. jula 2003. godine, donijela je

O D L U K U

I

Graditeljska cjelina – **Omerbegova kuća u Jajcu**, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č. broj, 980/I, k.o. Jajce I, općina Jajce, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika potrebno je osigurati provedbu slijedećih mjera zaštite:

- zabrana rušenja, prepravljanja, doziđivanja i ostalih građevinskih radnji osim radova rehabilitacije, i radova kojima je za cilj prezentacija spomenika, uz saglasnost federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;
- izvršiti analizu oštećenja konstrukcije i izraditi projekat konsolidacije;
- izvršiti konzervatorsko-restauratorska istraživanja na objektu (evidentirati izmjene u dispoziciji objekta, konstrukciji, enterijeru, obradi fasada i sl.);
- na osnovi dobijenih rezultata prethodnih istraživanja izraditi projekat rehabilitacije objekata sa ciljem vraćanja u izvorno stanje, u što je moguće većoj mjeri;

- izvršiti uklanjanje svih elemenata koji su aplicirani na objekat i koji svojim izgledom, izborom materijala i drugim elementima narušavaju njen izvorni izgled;
- koristiti izvorne materijale - istovrsne materijalima na objektima; i primjenjivati izvorne metode obrade materijala i njihove ugradnje;
- svi primijenjeni metodi i stepeni intervencije trebaju biti čitljivi;
- zabranjuje se podizanje reklamnih tijela, oglasa i oznaka koje narušavaju izgled i objekta i okolnog ambijenta.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Broj: 08.2-6-511/03-1
2. jula 2003. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi Zakona o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, člana 2. stav 1. “nacionalni spomenik” je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Na osnovi peticije koju je 21. februara 2002. godine podnijela Općina Jajce, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine pristupila je provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. i članom 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra;
- sadašnje stanje i namjenu dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o lokalitetu

Lokacija

Nacionalni spomenik se nalazi u sklopu srednjovjekovnog kompleksa grada Jajca i lociran je uz objekat Travničke kapije, nalazi se na k.č. broj, 980/I, k.o. Jajce I, općina Jajce, Federacija Bosne i Hercegovine.

Historijski podaci

Na prostoru današnje općine Jajce prisutni su brojni historijski slojevi. Tvrđava, uz koju je sagrađen objekat Omerbegove kuće, za koju se često upotrebljavaju nazivi kastel i citadela, postojala je i prije prvog spomena imena Jajca u pisanim izvorima (*M. Ančić, 1999,98*). U pisanim izvorima Jajce se prvi put spominje 1396. godine, a Hrvoje Vukčić Hrvatinić se titulira "conte di Jajcze". U njegovo doba, kada veliki vojvoda i herceg Spljetski povremeno rezidira u gradu i u njemu izdaje povelje, krajem XIV i početkom XV stoljeća grad doživljava izniman politički i kulturni razvoj, a kasnije, pred kraj bosanske države, postaje stalno sjedište posljednjih bosanskih kraljeva. Za Hrvojeva vremena gradi se obor na istočnoj strani tvrđave, a postupno se, tokom XV i u prvim decenijama XVI stoljeća izgrađuje cijeli odbrambeni sistem, onakav kakav je i pored raznih popravaka i pregradnji, uglavnom sačuvan do danas. U Jajcu je rezidirao posljednji bosanski kralj Stjepan Tomašević, koji je pogubljen 1463. godine kod grada Jajca u prisustvu sultana Mehmeda II el Fatiha. Tada su trupe otomanske vojske zauzele grad, ali su ga držale svega oko 6 mjeseci. Mađari zauzimaju Jajce 1463. godine i osnivaju Jajačku banovinu. Grad postaje istureno strateško uporište do kraja 1527. godine. Te godine, poslije Mohačke bitke, definitivno pada pod Otomansku imperiju i gubi značaj kao istureni strateški položaj. Zone okršaja prenose se dalje na sjever. U Jajcu je uspostavljena vojna posada sa dizdarom na čelu. U drugoj polovini XVII stoljeća spominje se kapetan jajačke kapetanije. E. Čelebija bilježi da su u gradu dizdar, janjičarski zapovjednik i 300 vojnika. Požar iz 1658. godine je teško poharao i tvrđavu i grad. Iste godine se građani tuže valiji da je grad u tako ruševnom stanju da je opasno prolaziti kroz gradske kapije i pored bedema. (Kreševljaković) U XVIII stoljeću jedan špijun piše da grad nije popravljan od zauzeća 1527. godine, i da je u njemu mala posada sa malo artiljerije. (izvor) Zadnji kapetan Jajca je bio Sulejman-beg Kulenović do 1832. godine, pristaša Husein-kapetana Gradaševića. Bosanski vezir Mahmut Hamdi-paša doveo je nove nizame i Arnoute koji su ovdje boravili od 1832.do 1833. godine, kada je uslijed njihove nepažnje stradala i džamija Sulejmanija (Crkva sv. Marije sa Tornjem sv. Luke). Tada je u gradu bilo 12 topova i 4 prangije. Oko grada su se vodile borbe 1851. godine između krajiških pobunjenika i Omer-paše Latasa, kao i pri opsjedanju vojske Austro-Ugarske monarhije 1878. godine.

Pretpostavlja se da je **Omerbegova kuća** podignuta u drugoj polovini XVII stoljeća. Objekat je lociran neposredno uz Travničku kapiju i predstavlja karakterističan primjer bosanske stambene arhitekture iz osmanskog perioda. To je jedan od većih stambenih objekata toga vremena, sa prizemljem zidanim u kamenu i spratom rađenim u bondruku, sa dosta malih prozora, ukrašenim ulaznim vratima i kosim krovom pokrivenog šindrom. Objekat je 1952. godine porodica Omerbegović kupila od Dane Salom (od 1924. do te godine bila je u njenom vlasništvu). 1965. godine je općina Jajce izgradila drugi objekat porodice Omerbegovića, te zamjenom došla u posjed Omerbegove kuće. 1967. godine dala je objekat na korištenje preduzeću «Putnik» iz Beograda da bi se s kraja 60-tih godina prošlog stoljeća izvršila rekonstrukcija i adaptacija objekta kada je kuća dobila namjenu ugostiteljskog objekta. Restoran je bio u funkciji sve do 1992. godine.

Uz objekat je premještena Hafizadića česma koju je sagradila Hadži Šerifa Merjem hanuma, žena Seid Ahmed-bega Hafizadića, kći bosanskog teftedara Ahmet-bega Vilića iz Travnika, što je vidljivo iz natpisa na donjoj ploči iznad česme.

Sagrađena je hidž. 1262. (1845/46.) godine. Ranije je česma stajala na drugoj strani ulice, tridesetak metara od njene današnje lokacije na koju je prenesena 1948. godine, u neizmijenjenom obliku.

Dosadašnja zakonska zaštita

Rješenjem Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine br. 29/1951 objekat je stavljen pod zaštitu države.

Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, broj 08.1-6-496/03-4 od 02.juna 2003.godine, Hafizadića česma u Jajcu je zaštićena kao nacionalni spomenik.

Prostornim planom Republike Bosne i Hercegovine do 2002. godine spomenik je evidentiran i nalazi se u sastavu urbane cjeline Jajce koja je vrednovana kao cjelina nulte kategorije - međunarodnog značaja.

Nacrtom prostornog plana općine Jajce (izrađen 1988. godine, a nosilac izrade je Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine), spomenik je evidentiran na spisku od 74 pojedinačna spomenika i manje cjeline nad kojima se vodi režim prethodne zaštite.

2. Opis spomenika

Objekat Omerbegove kuće predstavlja tipičan primjer tradicionalne bosanske arhitekture sa prizemljem građenim od krupno rezanih kamenih blokova, koji nose sprat građen u «bondruk» sistemu sa ispunom urađenom od opeke (u originalu vjerovatno sedra), sa strmim četvorovodnim krovom. Krov je kao i kod ostalih stambenih objekata u Jajcu bio pokriven šindrom.

Osnova prizemlja je nepravilan pravougaonik dimenzija 11,60x7,60 m, dok se na spratu pojavljuje doksat koga pridržavaju kosnici. Na taj način, na spratu je formiran pravilniji pravougaonik čije dimenzije iznose 12,22x8,93 m. Streha krova iznosi prosječno 75 cm i javlja se cijelom dužinom objekta.

Ulaz u objekat ostvaren je kamenim stepeništem sa istočne strane kojim se dolazi do lučnog portala ukrašenog jednostavnom dekoracijom. Vrata su od punog drveta sa fino urađenim detaljima.

Prizemlje je popođeno ravnim kamenim pločama, dok je na jednom manjem dijelu postavljena kaldrma. Dvije manje prostorije u prizemlju su zasvedene te se pretpostavlja da je to najstariji dio kuće iz vremena kada je služila za smještaj oružja i posade koja je kontrolirala ulazak i izlazak iz grada. Na sprat vodi jednokrako usko drveno stepenište. Na spratu se nalaze dugi hodnik te pet prostorija. Pod je urađen od drvenih dasaka, stropna konstrukcija je drvena, dok je strop drveno šiše sa centralnom rozetom u duborezu. Enterijerska dekoracija je urađena po uzoru na musanderu. Prozori su urađeni u proporciji tradicionalnih prozora, ali su prilagođeni novoj namjeni, te su urađeni kao klizni. Vrata glavnih soba su izvedena u duborezu, a vrata kuhinje, ćenife (toaleta) i dvorišta su jednostavnije izvedbe. Ostvaren je pristup dvorištu sa sprata kuće, a dvorište je kaldrmisano. Preko dvorišta je ostvarena veza sa Travničkom kapijom koja je također bila u funkciji restorana.

Fasada u prizemlju nije malterisana, te je vidljiva fino dersovana struktura kamenog zida, dok je sprat u cjelini malterisan krečnim malterom. Streha krova je zatvorena daskom. Na krovu, pokrivenim šindrom, vidljive su bađe. Na sredini sljemena krova nalazi se mali četverougaoni tornjić pokriven šatorastim krovčićem od šindre.

3. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Sa kraja šesdesetih godina prošlog stoljeća izvršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na objektu, kada je Omerbegova kuća adaptirana u poslovni objekat ugostiteljskog tipa. Tom prilikom došlo je do zamjene cjelokupne krovne konstrukcije. Istovremeno je zamijenjena kompletna stolarija – prozori i vrata. Pretpostavka je da je kompletan sprat prezidan bez promjene horizontalnih i vertikalnih dimenzija. Radovi su izvedeni pod nadzorom Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

4. Sadašnje stanje lokaliteta

Objekat Omerbegovića kuće je u relativno dobrom stanju. Objekat nije razoren u ratu 1992. – 1995. godine, ali je uslijed neodržavanja došlo do čitavog niza oštećenja, što je najviše vidljivo na krovnom pokrivaču od cijepane šindre, odnosno na fasadi i na nekim dijelovima stolarije.

Najviše problema izazvao je utjecaj atmosferilija koje su preko oštećenog krovnog pokrivača prodrle u unutrašnjost objekta. U samoj konstrukciji krova nisu vidljiva veća oštećenja. Slična situacija je i sa međuspratnom konstrukcijom.

Stolarija je uglavnom u dobrom stanju.

Podovi su u relativno dobrom stanju te ih je potrebno djelimično sanirati. Strop sprata je urađen u drvetu 70-tih godina koji je u prilično dobrom stanju.

Stepenice od hrastovog drveta su oštećene i potrebno ih je zamijeniti, a ogradu sanirati.

Fasada prizemlja nije malterisana te je potrebno očistiti kamen i djelimično fuge. Fasadu sprata je potrebno na oštećenim mjestima očistiti te sanirati krečnim malterom i kompletnu obojiti. Unutrašnja obrada zidova je krečni malter, koga je potrebno sanirati, a prostorije prekrečiti.

U dvije prostorije prizemlja koje imaju kontakt sa nasipom zemlje u dvorištu, prisutna je vlaga, pa je potrebno uraditi drenažu u dvorištu.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterijume za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijumima:

II. VRIJEDNOST

A. Vremensko određenje

(dobra nastala od prahistorije do kraja XX stoljeća)

B. Historijska vrijednost

(veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)

C. Umjetnička i estetska vrijednost

- iii. Proporcije,
- iv. Kompozicija,

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,

F. Ambijentalna vrijednost

- i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
- ii. Značenje u strukturi i slici grada,
- iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja graditeljske cjeline Omerbegove kuće u Jajcu nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

- dokumentacija Arhiva BiH, Općine Jajce i Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, Jajce u austrougarskom periodu.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mirzah Fočo, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*